מגילת רות הקדמת המבאר

מגילת רות הינה 'התעודה' שנתחברה 'לפנים בישראל', דהיינו בזמן קדום מאוד. במקרא היא חלק של הקובץ 'חמש מגילות'. הזמן אליו היא מתייחסת, יְמֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים, קודם לזמנן של כל יתר ארבע המגילות: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה, דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָם, אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם, שעניינה חורבן ירושלים, ומגילת אֶסְתֵּר, העוסקת בזמן גלות פרס. יש לשאול: האם, ועד כמה ניתן לעשות שימוש פורה בקהילה המודרנית במסמך קדום שכזה? אנו מציעים, במסגרת זו, לעיין במגילה ולחשוף מחדש את תכניה, אשר מרביתם עדיין בעלי משמעות אקטואלית.

הקציר, החל מקציר השעורים באביב והמשך בקציר החיטה בקיץ, הנו מסגרת הזמן העיקרית של התרחשות העלילה. זהו אמנם אחד הטעמים לכך שקוראים את המגילה בחג השבועות. החברה המודרנית מתרחקת והולכת מן ההווי החקלאי של ארץ ישראל. מורשת ישראל מיוסדת ברובה על אדניו של מחזור הזמנים הטבעי, העונתי והחקלאי. בעבר, קדשו את החודש על פי ראיית מולד הלבנה. שלושת הרגלים הנם למעשה האביב, הקציר והאסיף. חגי ישראל, ובכללם שבועות, יכולים לשמש הזדמנות חינוכית להתחבר אל הטבע, אל האדמה, אל החיים אשר מעבר לשאון הכרך.

המשבר מחולל את פרשיית רות. משבר שבגינו יורדת המשפחה לשדה זר, שדי מואב. מוות פוקד את המשפחה ובחרפת דלות שבים שרידיה אל מכורתן, אל בית לחם. סיפורים מקראיים אחרים ראשיתם במשבר. מגילת אסתר מספרת על משבר חברתי-לאומי, ואיוב מתאר משבר אישי-משפחתי. כולם עוסקים בייסורי ההתמודדות עם המשבר ובלבטים הנוראיים בקבלתן של החלטות קשות. סיומן הטוב של העלילות הללו בא ללמד את הקורא כי לייאוש האישי ולרפיון הידיים החברתי אין מקום, וכי התמודדות נאותה עם המשבר סופה להסתיים כאשר ידו של האדם על העליונה.

הגר, בין אם הוא גר-צדק ובין אם הוא גר-תושב. האדם השונה במעט ממה שאנו נוהגים לכנות 'הישראלי הממוצע', עולה חדש, עובד זר, בן מיעוטים, בן דת אחרת או חסר דת. המגילה מלמדת אותנו לקח עצום. דווקא רות המואביה, לא סתם נוכריה אלא בת עם הנתעב בתורה, היא שנעשית לאם בישראל, לאמו הקדמונית של דוד מלך ישראל. חג השבועות מעלה מחדש על סדר יומנו החברתי את שאלת יחסנו אל הזר, אל השונה, אל האחר. דברים אלו כוחם יפה גם באשר לעניין השונות מבית, גם בנוגע ליחס שלנו לאופנים שונים של עבודת האל בישראל המודרנית. לא פחות מזה, לויכוח על עיצוב דמותה הרוחנית של החברה הישראלית. מהי בעצם יכולתנו לקיים חברה רב תרבותית לא רק מתוך סובלנות לאחר אלא מתוך יחס של אהדה וחדוות יצירה משותפת.

בחיבור הביאור הרץ שלפנינו נעזרנו בפרשנותם של פ. מלצר מן הסדרה 'דעת מקרא' ושל י. זקוביץ מן הסדרה 'עולם התנ"ך'.

החסד הוא אחת הדרכים היותר מחזקות ומאחדות את המרקם החברתי, אם בשעת משבר ואם בימים כתיקונם. שני מעשי חסד, מרחיקי לכת, עולים מן המגילה: 1. רות הנוכריה דבקה, באופן מפתיע, בנעמי, בעם ישראל ובאמונתו. 2. בועז מפרנס וגואל את רות כשהוא בערוב ימיו. מעשי חסד אלו מבהירים כי עושה החסד אינו אנוס לעשותו ואף איננו מצפה לגמול כלשהו. המגילה מלמדת כי אלמלא החסדים האלה אפשר שהייתה נגזרת כליה על בית דוד. עתה עלינו לשאול: מה מידת החסד שאנו נוהגים בה בימינו, אם באופן אישי ואם באופן קיבוצי? עד כמה אנו עוסקים בכך בחיים הקהילתיים שלנו? האם בכך שאנו מקמצים במעשי החסד, איננו מחמיצים הקמתן של ממלכות צדקה וחסד בחברה הישראלית.

ארץ ישראל ננטשה על ידי המשפחה המיוחסת של אלימלך ונעמי בשעת הבצורת. המשפחה יורדת מן הארץ לרעות בשדות זרים ושבה אליה לאחר האסונות שבגלות ולאחר שנתברר כי ארץ ישראל היא בית הלחם. יישוב ארץ ישראל הוא מערכיה המרכזיים של הציונות. רבים חרפו נפשם למען האידאל הזה. גם בימינו אנו עדים לדבקות ברעיון ההתיישבות ולתופעת הירידה מן הארץ הנובעת מקשיים כלכליים או ביטחוניים. מן הצד השני, אנו עדים לעלייה המונית הנובעת בשל מניעים ציוניים או בשל מצוקה בארצות המוצא. עלינו לשאול: מהו יחסנו לתופעות אלו? עד כמה אנו רואים עצמנו כמיישבי ארץ ישראל? האם ישיבתנו כאן הנה מקרית או מתוך בחירה מודעת? ולבסוף, באיזה מובנים אנו מיישבים את הארץ: בניית ישובים ובתים, הקמתה של חברה צודקת, העמדתה של קהילה אורגנית וכדומה?

הנקודות הללו ועוד יש בהן כדי להחיות את המגילה במסגרת החיים הקהילתיים והחברתיים בימינו. בצד הלקחים האקטואליים, יכול המעיין במגילה ליהנות הן מן העושר הלשוני והן מן היצירה הפיוטית המצטיינת בכל היסודות של עלילה ספרותית משובחת. זוהי אכן דרך נאה להתחבר אל המקורות הספרותיים הקדומים שלנו ולהפרות בכך את הידיעה ואת החוויה היהודית שלנו.

אנו תקווה כי אכן תמלא מגילתנו את ייעודה ונאחל לכל בית ישראל חג של שלום ושל שמחת אמת.

ד"ר יעקב מעוז, מבאר המגילה

הירידה מן הארץ

פרק א1

(א) וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ
וּשְׁנֵי בָנָיו: (ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם
יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיִּהְיוּ שָׁם: (ג) וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: (ד) וַיִּשְׂאוּ לָהֶם
נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים: (ה) וַיָּמוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן
וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ:

בחמשת פסוקיה הראשונים מסבירה המגילה את הרקע, שנמשך כעשר השנים, להתרחשות העלילה. היא פותחת במילה **ויהי**, ולפי חז"ל מונח מקראי זה מרמז בדרך כלל על צרה המתרגשת לבוא. הזמן הוא **ימי שפוט השופטים**, התקופה שבין ההתנחלות בארץ, בהנהגת יהושע, לבין המלוכה, שתחילתה בשאול. המגילה איננה מציינת בימיו של איזה שופט או שופטת מדובר. חז"ל קבעו כי מדובר בימי השופט איבצן. בימים אלו פוקד **רעב** את הארץ, הגורם לבני משפחת אפרת (לא אפריים) מן העיר **בית לחם** שבנחלת **יהודה** (לא זבולון שבגליל) לרדת מן הארץ. בעצם, לעזוב את הבית, את בית הלחם. המשפחה שמה פעמיה אל שדה-הגלות **שדי מואב**, היא ארץ מואב שמעברו המזרחי של ים המלח, כיום ממלכת ירדן. שם היא מבקשת **לגור**, להשתקע ולבנות את עתידה. ירידה מן הארץ בעתות רעב הנה תופעה ידועה במקרא: "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ" (בראשית, יב' 10). כמוהו אף יעקב ובניו היורדים למצרים עקב הרעב ומייסדים שם את גלות מצרים.

להבדיל מאברהם ובני משפחת יעקב, משפחה זו משלמת בעת השתקעותה במואב מחיר דמים כבד. האב האמיד והמיוחס, **אלימלך**, מוצא בראשונה את מותו שם. המגילה, בעלת הלשון המעודנת להפליא, מכנה את אלימלך **איש נעמי** ולא בעל נעמי. מותו של האיש מותיר את הגברת עם **שני בניה** הקטנים **מחלון וכליון**. יש המפרשים את שמותיהם 'מחלה' ו'כיליון', שכן כעבור כעשר שנים מתים אף הם. בטרם מותם הספיקו הבנים, שהתבגרו בינתיים, לשאת **נשים מואביות**. **שם האחת ערפה**, שאת שמה יש המפרשים כמי שהפנתה עורף לנעמי, **ושם השנית רות**, שאת שמה יש מפרשים 'רעות' או 'רוויה', שמות בעלי תוכן חיובי.

הקשר של המשפחה היהודית (מארץ יהודה) לעם המואבי ולבנותיו הנו בעייתי, שכן התורה קובעת בחומרה רבה: "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד עוֹלָם" (דברים, כג' 4). לפיכך, ניתן לפרש את האסונות הפוקדים את המשפחה האומללה כענישה על ירידתה מן הארץ ועל הקשר המואבי שלה. פסקת המבוא של המגילה מסיימת בתיאור העגום **ותישאר האישה**, נעמי, ללא **שני ילדיה** וללא **אישה**, האיש שלה. המחבר מכנה אותם ילדים, כדי להדגיש את הצער העצום של האם השכולה.

תְּפִלָּה

אברהם רייזין

בָּרָק יְסַנְוֵר הָעֵינַיִם וְרַעַם בָּרַחַק יַרְעִים
רַחֵם-נָא, חֲמֹל עֲנִיֶּיךָ, גּוֹנְנֵם בַּסְּעָרָה, אֱלֹהִים.

נִצּוֹר הָעוֹבֵד בְּשָׂדֵהוּ רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְאֵין-קֵץ.
אֵי מִקְלָט, כִּי יָבוֹא יֶחֱסֶה בּוֹ? לֹא גֹּרֶן, לֹא גַּג, וְלֹא עֵץ.

שְׁמֹר תַּגָּרִית שֶׁבַּשּׁוּק עִם יָרָק וְעִם פְּרִי בַּסַּלִּים;
וְכָל שֶׁנִּדְּדָה מִבֵּיתוֹ, רְדוּף הָרָעָב הַמַּכְלִים.

וְכָל שֶׁיָּנוּעוּ-יָנוּדוּ, כִּי קָפְחוּ מִפִּנָּה בָּעוֹלָם -
הֱיֵה עִמָּהֶם בַּסְּעָרָה, הֱיֵה, אֱלֹהִים, עִם כֻּלָּם!

השיבה הביתה

פרק א2

(ו) וַתָּקָם הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי פָקַד יְהֹוָה אֶת עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם:
(ז) וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה: (ח) וַתֹּאמֶר
נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ יַעֲשֶׂה {יַעַשׂ} יְהֹוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם
הַמֵּתִים וְעִמָּדִי: (ט) יִתֵּן יְהֹוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה:
(י) וַתֹּאמַרְנָה לָּהּ כִּי אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ: (יא) וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי לָמָּה תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים
בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים: (יב) שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ לִי תִקְוָה גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם
יָלַדְתִּי בָנִים: (יג) הֲלָהֵן תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי כִּי מַר לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי יָצְאָה
בִי יַד יְהֹוָה:

האסונות, מצד אחד, והשמועה החדשה, מצד שני, מניעים את נעמי וכלותיה לשוב אל הבית, אל בית הלחם. היא שומעת **כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם**, נסתיימה הבצורת בארץ ישראל. בעוד שלוש הנשים בדרך לשוב אל ארץ יהודה, פונה נעמי אל **שתי כלותיה**, ערפה ורות, ומפצירה בהן **לכנה שובנה אישה אל בית אמה**. כך מקובל היה בעולם העתיק, אישה שנתאלמנה בטרם נולדו לה ילדים חוזרת אל בית הוריה. נעמי מכירה תודה לשתי כלותיה על **החסד** שעשו עמה ועם שני בניה בעת שחיו עמם, **עם המתים**, מחלון וכליון. היא מאחלת להן **שתמצאנה מנוחה אישה בית אישה**, שכל אחת מהן תינשא ותמצא מרגוע לנפשה אצל בית האיש החדש שלה. הכלות הנאמנות מגיבות בפרץ של בכי, מנשקות לחמותן נעמי ומודיעות לה כי אין בדעתן להיפרד ממנה, **כי אתך נשוב לעמך**. הן מבקשות 'לשוב' אל העם שממנו לא באו כלל. בכך יש רמז כי כבר קבלו על עצמן את הזהות היהודית ובעיניהן אך טבעי הוא לשוב אל ארץ יהודה, אף שבמקורן הנן בנות עם אחר. זוהי מעלתו של הגר, שהוא בן בית לכל דבר ועניין.

נעמי, המבקשת את טובת כלותיה, נאלצת להפעיל לחץ כבד יותר כדי לשכנע אותן להיפרד ממנה. היא פותחת בסדרה של שאלות רטוריות, שעניינן אפסות הסיכויים של הקשר המשפחתי ביניהן. **העוד לי בנים במעי**, שאם אלד אותם בעתיד, יוכלו **להיות לכם לאנשים**, לבעלים? היא מסבירה כי מכל מקום מאוחר לה מאוד **כי זקנתי מהיות לאיש**, הרי נישואים כבר לא באים בחשבון מבחינתה. אך גם אם הייתה נישאת מחדש ומזדרזת ללדת בנים **הלהן תשברנה עד אשר יגדלו**, להם תמתינו שיגדלו? **הלהן תעגנה**, תהיינה קשורות ומחויבות, **לבלתי היות לאיש אחר?** אל תנהגו כך **בנותי** החביבות, **כי מר לי מאוד מכם**, כי צר לי מאוד עליכן, **כי יצאה בי יד ה'**, כי כבר הכה אותי קשות הקב"ה.

בשדות בית לחם

נעמי שמר

אור הירח על ההר, לילה לבן בשדות בית לחם
תָּן מילל בקול נשבר, אנא פנה עדרי ללכת.
אָח לנשר ולעיט, אין לי קן ואין לי בית
הִי חלילי, ילל, ילל חלילי.

עד ליל אוסיף ללכת, עם תרמיל רועים על שכם
הִי חלילי, ילל, ילל חלילי

אבן מוטלת על לבי, כאבנים בשדות בית לחם
רוח עובר בעשבים, אנא פנה עדרי ללכת.
אי שם בסוף הדרך, את תחכי עד רדת ערב
הִי חלילי, ילל, ילל חלילי.

התחכי להלך, עם הלחם ומלח
הִי חלילי, ילל, ילל חלילי
אור הירח על ההר, לילה לבן בשדות בית לחם.

הכניסה לבית לחם

פרק א3

(יד) וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ: (טו) וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ
אֶל עַמָּהּ וְאֶל אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ: (טז) וַתֹּאמֶר רוּת אַל תִּפְגְּעִי בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל
אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי: (יז) בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה
יַעֲשֶׂה יְהֹוָה לִי וְכֹה יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֵךְ: (יח) וַתֵּרֶא כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל
לְדַבֵּר אֵלֶיהָ: (יט) וַתֵּלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם עַד בֹּאָנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֹם כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן
וַתֹּאמַרְנָה הֲזֹאת נָעֳמִי: (כ) וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן אַל תִּקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי קְרֶאןָ לִי מָרָא כִּי הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד: (כא) אֲנִי מְלֵאָה
הָלַכְתִּי וְרֵיקָם הֱשִׁיבַנִי יְהֹוָה לָמָּה תִקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי וַיהֹוָה עָנָה בִי וְשַׁדַּי הֵרַע לִי: (כב) וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה כַלָּתָהּ
עִמָּהּ הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵי מוֹאָב וְהֵמָּה בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בִּתְחִלַּת קְצִיר שְׂעֹרִים:

הכלות מוסיפות למרר בבכי, אך ברור כי רגע האמת הגיע. כל אחת מהן בוחרת את דרכה. **ותישק ערפה לחמותה**, נפרדה ממנה בנשיקה כאות לאהבת אמת. **ורות דבקה בה**, לא נפרדה ממנה למרות הכל. שוב לא מרפה נעמי ואומרת לרות: **הנה שבה יבימתך**, גיסתך, **אל עמה**, אל סביבתה החברתית, **ואל אלוהיה**, אל אמונתה הקודמת, **שובי** אחריה גם את. או אז נושאת רות את משפטי הנצח הבאים: אל המקום אליו **תלכי אלך** גם אני, ובמקום שבו **תליני**, תעצרי לחניה, **אלין** גם אני, **עמך**, הלאום, הוא **עמי**, **ואלוהייך**, האמונה, הוא **אלוהי**. במקום שבו **תמותי**, שם אמות ואקבר גם אני. לא מקרי הוא שרות בוחרת לסיים את נאומה בנוסח שבועה המיוחד במקרא רק ליהודים והיא קוראת בשם ה' המפורש: **כה יעשה ה' לי וכה יוסיף**, רק המוות יוכל להפריד בינינו. לאחר הצהרת נאמנות שכזאת ולאחר שנעמי נוכחת לדעת **כי מתאמצת היא ללכת אתה** חדלה היא מלהפציר בה לשוב אל ארץ מואב. מעתה נעמי הקשישה ורות הצעירה חד הן.
מכאן ואילך ממשיכות השתיים במסע עד שהן מגיעות אל עיר המוצא של המשפחה אל בית לחם. כאשר מופיעה נעמי, הזכורה לכולם כגבירה אצילה, **ותהום כל העיר**, העיר נרעשת מאוד, **ותאמרנה**, נשות העיר, בתמיהה מופלגת, **הזאת נעמי???** שכבר ניכרו בפניה סימני הזקנה, הדלות והייסורים. תגובתה של נעמי אל חברותיה לשעבר: **אל תקראנה לי נעמי**, בשם הנגזר מן הנועם והטוב, **אלא קראנה לי מרא**, על שם המרירות הרבה **שהמר שדי**, האל, **לי מאוד**. **אני מלאה**, במשפחה וברכוש, אל ארץ מואב **הלכתי וריקם**, חסרת כל, לכאן **השיבני ה'**. ושוב שואלת בשאלה רטורית: **למה תקראנה לי נעמי**, שהרי **ה' ענה**, העיד, **בי ושדי**, האל, **הרע לי???** בסיכומו של חלק זה מתיישבות נעמי ורות בבית לחם, והתקופה היא תקופת **תחילת קציר השעורים**, המקדימים להבשיל, לעומת החיטים, וזמנם תואם את זמן חג הפסח. **מכאן ואילך מתגלגלת העלילה גם בהקשר של הזמן החקלאי של ארץ ישראל, ומכאן, ככל הנראה, גם הקשר לזמן השבועות.**

תְּפִילָּה
רָחֵל

אִם אֶת חַיַּי לֹא נָתַתִּי לָעָם
לוֹ עִנּוּי מוֹתִי מְמֻשָּׁךְ
יְחַלֶּה אֶת פְּנֵי הָאֵל הַנִּזְעָם,
כְּמִיתַת בִּתּוֹ שֶׁל יִפְתָּח.

וּבְבוֹא הַכּוֹרֵת לִכְרֹת אֶת נוֹפִי -
לוּ קוֹל גַּרְזִנּוֹ יִתְעָרֵב
בְּקוֹלוֹת רִנָּה שֶׁל אַחִים עֲיֵפִים.
בְּשׁוּבָם בְּשָׁלוֹם מִן הַקְּרָב.

המפגש עם בעז

פרק 12

(א) וּלְנָעֳמִי מְיֻדָּע {מוֹדַע} לְאִישָׁהּ אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בֹּעַז: (ב) וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֶל נָעֳמִי אֵלְכָה נָּא הַשָּׂדֶה וַאֲלַקֳטָה בַשִּׁבֳּלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בִתִּי: (ג) וַתֵּלֶךְ
וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיִּקֶר מִקְרֶהָ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: (ד) וְהִנֵּה
בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהֹוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהֹוָה: (ה) וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב עַל
הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: (ו) וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׁבָה עִם נָעֳמִי
מִשְּׂדֵה מוֹאָב: (ז) וַתֹּאמֶר אֲלַקֳטָה נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמוֹד מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד עַתָּה זֶה שִׁבְתָּהּ
הַבַּיִת מְעָט: (ח) וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל תֵּלְכִי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין
עִם נַעֲרֹתָי: (ט) עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר יִקְצֹרוּן וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ וְצָמִת וְהָלַכְתְּ אֶל הַכֵּלִים
וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים: (י) וַתִּפֹּל עַל פָּנֶיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מַדּוּעַ מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי
נָכְרִיָּה: (יא) וַיַּעַן בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם: (יב) יְשַׁלֵּם יְהֹוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהֹוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו: (יג) וַתֹּאמֶר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל לֵב שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי
לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶיךָ:

ולנעמי מודע, קרוב משפחה, מצד האיש שלה, **אלימלך**. המגילה מקדימה ומביאה את תוארו **איש גיבור חייל**, במישור החברתי כלכלי, את ייחוסו **ממשפחת אלימלך** ולבסוף את שמו הפרטי **בעז**. אף את שמו ניתן לדרוש מן הבחינה הספרותית: בו-עז. רות מבקשת מנעמי לצאת אל השדה **ואלקטה בשבלים**. ליקוט השבלים הוא ממנהגם של העניים ההולכים אחר הקוצרים ואוספים את הלקט, את השבלים הנושרות מן האלומות ואשר על פי התורה מצווה להניחם לעני. "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא, כג' 22). רות קיוותה ללכת אחר מי **שתמצא חן בעיניו** ויתיר לה ללקט בחלקתו, 'במקרה' **חלקת השדה** שאליה נקלעה שייכת לבעז.

בעז, אשר שב זה עתה מן העיר אל חלקת השדה שלו, מבחין בדמות חדשה בין העניים המלקטים. לאחר שהוא מברך את הקוצרים בברכה המקובלת באותם ימים: **ה' עמכם**, הוא מברר אצל משרתו, **הניצב על הקוצרים, למי הנערה הזאת?** לאיזו משפחה היא שייכת? הנער משיב **כי נערה מואביה היא** ומסביר את קשריה לנעמי, קרובת משפחתו של בעז. לדבריו של המשרת, באה רות החרוצה ללקט **מאז הבוקר** עד לשעה הזו **שבתה הבית מעט**, שהיא יושבת בסוכת הקוצרים להינפש מן היום המפרך ומן השמש היוקדת.

בועז, שדבר גבורתה של רות נודע לו זה מכבר, פונה אליה בדברי כיבושין: **בתי, אל תלכי ללקוט בשדה אחר**, אל תעברי מן השדה הזה והיצמדי אל נערותי. **עינייך בשדה**, הביטי היטב אל השדה שבו הן קוצרות ולכי אחריהן. **הלוא ציוויתי**, הרי הורתי להם, **לבלתי נגע**, שלא יפגעו בך לרעה. **ואם צמית**, הרי שאת רשאית לגשת אל הכלים של הקוצרים ולהרוות את צימאונך מן המים שכבר שאבו הנערים. רות, הנדהמת מרוחב לבו של בעז, שואלת: **מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנוכי נכריה?** כאן ישנו משחק מילים להכירני-נכריה. מדוע דווקא את הנכריה אתה מכיר, מפלה לטובה?

בעז חושף בפניה כי ידועה לו כל פרשת דבקותה בחמותה לאחר מות האיש שלה. הוא מדגיש את גודל הצעד הזה באומרו **ותעזבי את אביך ואימך וארץ מולדתך** כדי להצטרף אל עם שלא הכירה בעבר. הוא מברך אותה **ישלם ה' פעלך**, יגמול לך אלהים על המעשה הזה, **ותהי משכורתך שלמה** מאת האל של ישראל **אשר באת לחסות תחת כנפיו** ולקבל על עצמך את אמונתו. רות מגיבה בדרכה המצטנעת ומכנה את עצמה שפחה, שאינה ראויה להימנות על שפחותיו של בעז.

'למי הנערה הזאת', וכי לא היה מכירה? אלא כיון שראה אותה נעימה במעשיה: כל הנשים משתוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת, כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר, כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה. 'ותשב מצד הקוצרים' ולא בתוך הקוצרים, שתי שבלים לוקטת שלשה אינה לוקטת. (ילקוט שמעוני, רות, פרק ב').

בארוחת הצהרים

פרק 2ב

(יד) וַיֹּאמֶר לָה בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים
וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר: (טו) וַתָּקָם לְלַקֵּט וַיְצַו בֹּעַז אֶת נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט
וְלֹא תַכְלִימוּהָ: (טז) וְגַם שֹׁל תָּשֹׁלּוּ לָהּ מִן הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ בָהּ: (יז) וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה
עַד הָעָרֶב וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר לִקֵּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים: (יח) וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר
לִקֵּטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֶּן לָהּ אֵת אֲשֶׁר הוֹתִרָה מִשָּׂבְעָהּ: (יט) וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה לִקַּטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית
יְהִי מַכִּירֵךְ בָּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז: (כ) וַתֹּאמֶר נָעֳמִי
לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא עָזַב חַסְדּוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא: (כא)
וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִּדְבָּקִין עַד אִם כִּלּוּ אֵת כָּל הַקָּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וַתֹּאמֶר
נָעֳמִי אֶל רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי כִּי תֵצְאִי עִם נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר: (כג) וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד כְּלוֹת
קְצִיר הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת חֲמוֹתָהּ:

בעז מגדיל לעשות כאשר הוא מזמין את רות לארוחת צהרים. הוא מכבד אותה ומושיבה על יד **הקוצרים**. **ויצבט לה קלי**, לוקח חופן של דגנים קלויים באש ומגיש לה בעצמו. רות אוכלת לשבעה ואף מותירה. שוב מתרה בעז בנעריו: גם אם תלקט **בין העמרים**, בין האלומות המוכנות לדייש, במקום האסור לעניים, **לא תכלימוה**, לא תביישו אותה. לא זו בלבד, אלא שבמתכוון **שול תשולו לה**, הניחו לשבלים לנשור בקלות **מן הצבתים**, מן האלומות, כדי שתלקט והיזהרו שלא לגעור בה. רות מלקטת עד לשעות **הערב ותחבוט את אשר ליקטה**, על-ידי החבטה מפרידים את גרעיני התבואה מן הגבעול ומן המוץ. כך צוברת לה רות **איפה** שלמה, שהיא כמות נכבדה של כמה קילוגרמים.

רות נושאת את היבול היומי שלה ובאה אל חמותה נעמי. **ותוצא ותיתן את אשר הותירה משבעה**, היא נותנת לנעמי את הנותר מן האוכל שכיבד בו אותה בעז. חמותה תמהה על הכמות הנכבדה שהביאה ומברכת את מי שהטיב עמה בטרם יודעת היא מי הוא, יהי מכירך ברוך. רות מספרת לה כי **האיש אשר עשיתי עמו היום** הוא לא אחר מאשר בעז. נעמי מברכת את בעז ובעצם מברכת את ה' **אשר לא עזב חסדו מן החיים**, נעמי ורות, בזה שכלכל אותן, **ומן המתים**, אלימלך, מחלון וכליון, בזה שהמציא להם **גואל**, קרוב משפחה, שתפקידו לשמר את שמו ואת נחלתו של הנפטר. הדרך המקובלת לכך הייתה שהגואל רוכש את אדמת הנפטר, נושא את אלמנתו לאישה ומעמיד צאצאים השומרים את שמו ונחלתו של הנפטר. על כן רבה הייתה שמחתה של נעמי כי ראתה שאפשרות זו עשויה להתממש. מאז נצמדת רות לנערות בועז **עד כלות קציר השעורים**, שתחילתו בפסח, **וקציר החיטים** שתחילתו בשבועות. יודעי דבר אומדים את הזמן הזה בכשלושה חודשים. זהו משך הזמן שבו מתרחשת למעשה רוב העלילה.

תְּפִלָּה

רִבְקָה מִרְיָם

אָנָּא, אֱלֹהַ,
עֲשֵׂנִי אֲהוּבָה לַפְּרָחִים.
וְכִי יָבוֹא לְךָ אִישׁ
הַרְאֵהוּ תִּפְרַחְתִּי הַמְשׁוּקֶקֶת,
פַּזֵּר לְפָנָיו הֶעָלִים, וֶאֱמוֹר:
זוֹ הַפְּעוּטָה, הָאַחַת,
חָמְקָה מֵעִמִּי לַדְּשָׁאִים, וַתֹּאבַד.
אָנָּא, אֱלֹהַ,
עֲשֵׂנִי אֲהוּבָה לַפְּרָחִים.

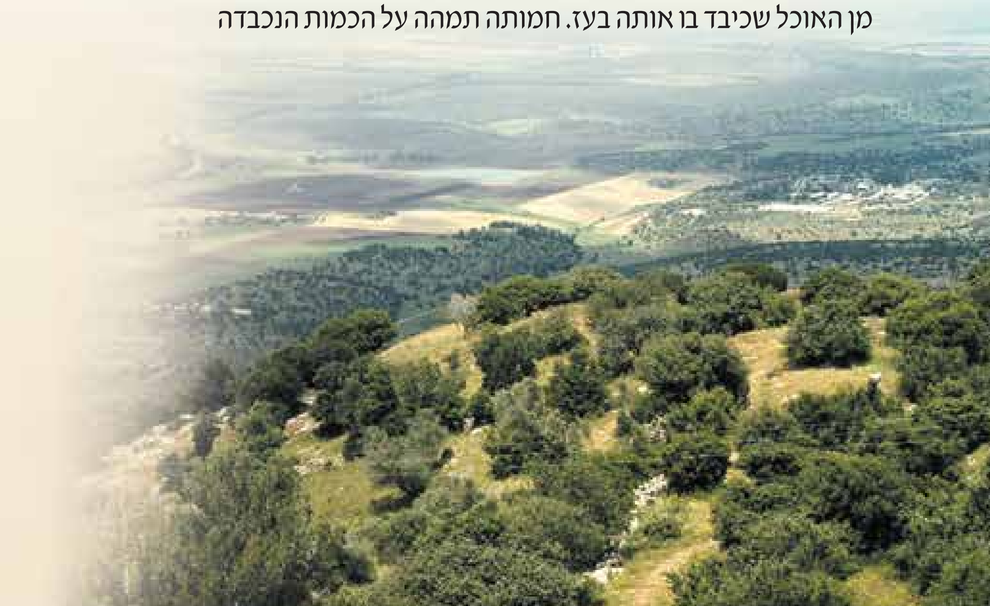

בלילה עם בעז בגורן

פרק ג1

(א) וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַב לָךְ: (ב) וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר
הָיִית אֶת נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה: (ג) וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתֵךְ {שִׂמְלֹתַיִךְ}
עָלַיִךְ וְיָרַדְתִּי {וְיָרַדְתְּ} הַגֹּרֶן אַל תִּוָּדְעִי לָאִישׁ עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: (ד) וִיהִי בְשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכָבְתִּי {וְשָׁכָבְתְּ} וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וַתֹּאמֶר
אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי {אֵלַי} אֶעֱשֶׂה: (ו) וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ: (ז) וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ
וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב: (ח) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה
אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו: (ט) וַיֹּאמֶר מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה:

כזכור (א' 9), נעמי מאחלת לכלותיה "יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה", שמובנו מרגוע אצל האיש שתינשאנה לו. עתה נוקטת נעמי ביוזמה כדי להשיג את האיש שיביא 'מנוחה' לרות. מאחר שקציר החיטים הסתיים ובעז מתמהמה להציע לרות נישואין, היא מתכננת תחבולה נועזת. היא מספרת לרות כי אותו בעז, אשר הטיב עמה והניח לה להיות עם נערותיו בקציר, **זורה את גורן השעורים הלילה**. הוא עסוק עתה בגורן בזריית המוץ אל הרוח ובבירור גרעיני הדגן ממנו. הפעולה נעשית לקראת ערב, מאחר שבארץ ישראל בשעה זו הרוחות חזקות יותר.

על פי התוכנית על רות **לרחוץ** את בשרה, בשעת העוני אין זה מחזה שכיח. עליה **לסוך** את עצמה במיני בשמים וללבוש את מיטב **שמלותיה**. עליה **לרדת אל הגורן**, אשר נמצא בפאת השדה אל מחוץ לעיר, להגיע בחשאי ולהמתין **עד כלותו**, של בעז, **לאכול ולשתות**, דהיינו עד לאחר ארוחת הערב שבתום עבודת הזרייה. על רות להגיע אליו בשכבו, בעת שהוא ישן, לאחר שבוררה היכן מקום משכבו, **לגלות את מרגלותיו** מן הכיסוי שעליהן, **לשכב לצידו** והוא כבר **יגיד לך את אשר תעשי**. חוקרים ומפרשים מוצאים הקבלה רחבה בין פעולה זו לבין פעולתה של תמר עם יהודה. "וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה... וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ" (בראשית, לח' 11). בשני המקרים מדובר באלמנה ללא צאצאים, בצעירה שנוקטת בתחבולה, ותוצאות המעשה הולדת דמות היסטורית רמת מעלה. במקרה של תמר-פרץ, ובמקרה של רות-דוד, ואין זה מקרי כי שניהם משתייכים לאותה שלשלת. ההבדל העיקרי בין השתיים הוא שרות מאופקת ועדינה הרבה יותר מתמר.

רות הצייתנית והחרוצה מבינה כי אין הדבר אלא לתועלתה. היא מקבלת באומץ את המשימה ואומרת **כל אשר תאמרי אלי אעשה**. היא יורדת אל הגורן וממלאה אחר כל פרטי המשימה שמועידה לה חמותה. בתום סעודת הערב של בועז הוא ניגש לישון **בקצה הערמה**, במקום שיוכל לשמור על מפעל הקיץ שלו. **ותבוא**, רות, **בלט ותגל מרגלותיו ותשכב**. **ויהי בחצי הלילה**, כמה מאורעות חשובים התרחשו בחצי הלילה: "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות, יב' 29). "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר [הפלשתית, עזה]" (שופטים, טז' 3). **ויחרד האיש וילפת**, התכווץ גופו לנוכח העובדה שלצדו שוכבת אישה בלתי מזוהה. לשאלתו **מי את**, היא מזדהה ומבקשת שיפרוס עליה חסותו ויגאל אותה, גאולה במובן של נישואין ורכישת האדמה של בעלה המנות.

אני ואתה

רחל

מַחֲשִׁים - אתה ואני,
ממתינים - אני ואתה,
בְּסִתְרֵי עֶקְמָנֵי עֲלָטָה
וּדְמָמָה בְּסִתְרֵי עֶקְמָנִי.
לא אושיט את ידי - התבין?
לא אוחַז בְּיָדְךָ לְהַנְחוֹת.
אֶחֱשֶׁה ואמתין - לאות.
אֶחֱשֶׁה, אמתין.
כִּי תלעג 'עִיקֶשֶׁת כָּמוֹךָ',
כִּי תִרְתַּח - אצדיק את הדין.
גם אני, גם אתה - נבין.
נֶחֱשֶׁה, נִיבוֹךְ.

בעז מוכן לגאול את רות

פרק ג2

(י) וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם דַּל
וְאִם עָשִׁיר: (יא) וְעַתָּה בִּתִּי אַל תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל
אָתְּ: (יב) וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי {אם} גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי: (יג) לִינִי הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם
יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי יְהוָה שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר: (יד) וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלֹתָו
{מַרְגְּלוֹתָיו} עַד הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרוֹם {בְּטֶרֶם} יַכִּיר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל יִוָּדַע כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֹּרֶן:
(טו) וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי בָהּ וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר: (טז) וַתָּבוֹא אֶל
חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד לָהּ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָהּ הָאִישׁ: (יז) וַתֹּאמַר שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר {אֵלַי}
אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל חֲמוֹתֵךְ: (יח) וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כִּלָּה הַדָּבָר
הַיּוֹם:

בעז מתגבר על חרדתו ומציין לשבח את יוזמתה הברוכה, **חסדך**, אפילו יותר מזו הראשונה שעשתה עם נעמי בעת שדבקה בה. עניין ה'חסד' הנו מוטיב מרכזי במגילה: נעמי אומרת לכלותיה: **יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי** (א' 8), היא מברכת את ה' **אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים** (ב' 20). ועתה, בעז מברך את רות **היטבת חסדך**. המונח 'חסד' מציין מעשה טוב שעושהו עושה בלב שלם ולא מתוך צפייה לגמול. 'חסד של אמת' הוא חסד שעושים עם המת, כאשר ברור כי לעולם לא יוכל המת להשיב גמול. בעז מציין את העובדה שלא הלכה אחר **הבחורים** הצעירים, אלא באה אליו, אף שהוא כבר מבוגר מאוד ממנה. הוא מציין גם שעובדת היותה **אשת חייל** ידועה **בשער עמי**, במקום שבו פועלות כל המערכות הציבוריות של העיר.

בעז מסכים עקרונית להיות הגואל, אלא שלפי הסדר יש זכות קדימה לקרוב משפחה אחר, **יש גואל קרוב ממני**. הוא מבקש מרות כי תלון עמו הלילה ולעת בוקר יתבררו העניינים: אם יתרצה הגואל האלמוני ויגאל אותה מה טוב, אם לאו **וגאלתיך אנוכי, חי ה'**, בעז מתחייב בשם ה' לגאול את רות. לפנות בוקר, כאשר עדיין חשוך, **בטרם יכיר איש את רעהו**, קמה רות לצאת חזרה לביתה. בעז מבקש כי רות תשיל מעליה את מטפחת הראש וממלא אותה בשעורים כדורון לחמותה נעמי.

'ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגו', רבי יוחנן אמר: לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן לברכו, בועז היה בן שמונים שנה ולא נפקד, כיון שהתפללה עליו אותה צדקת מיד נפקד, שנאמר ותאמר נעמי ברוך הוא לה' (רות רבה, ו' ב').

'לבלתי לכת אחרי הבחורים' אמר רבי יוחנן: אוהבת אישה בחור מסכן מזקן עשיר. (ילקוט שמעוני, רות, ג').

'חי ה' שכבי עד הבקר', ר' יודן אמר: כל הלילה היה יצר הרע מקנטרו ומצערו ומפתהו בדברים - היא פנויה ואתה פנוי, אתה מבקש אישה והיא מבקשת איש, עמוד ובועלה ותקנה אותה בביאה, ונשבע 'חי ה'' ליצרו, 'ולאשה אמר שכבי עד הבקר' (שם, שם).

ויבא העיר, בועז יוצא אל העיר לברר את העניין עם הגואל האלמוני. רות חוזרת לחמותה, בחסות החשכה, עד שאיננה מזהה אותה **ותאמר: מי את בתי?** יש המפרשים שחזות פניה של רות השתנתה כל כך לאחר הלילה עם בעז ועל כן היא שואלת אותה מי את, רוצה לומר - אינני מכירה אותך ככזאת. זאת משום שבתשובה לשאלה 'מי את', רות איננה משיבה 'אני רות, כלתך', אלא **ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש**. היא מגישה לה את הדורון של בעז **שש שעורים**, כמות שפרשנים התקשו בבירורה, אפשר שהיא קוד מוסכם בין בעז לבין נעמי. נעמי קוראת היטב את המסר ששולח לה בעז ועל כן היא מרגיעה את רות **כי לא ישקוט האיש כי אם כילה הדבר היום**, עוד היום ישים בועז קץ לכל עניין גאולתה של רות.

מעמד הגאולה בשער העיר

פרק ד

(א) וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר
וַיֵּשֵׁב: (ב) וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹה וַיֵּשֵׁבוּ: (ג) וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב: (ד) וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים
וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם תִּגְאַל גְּאָל וְאִם לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָ {וְאֵדְעָה} כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ
וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל: (ה) וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת קָנִיתִי
{קָנִיתָה} לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ: (ו) וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָול {לִגְאָל} לִי פֶּן אַשְׁחִית אֶת נַחֲלָתִי גְּאַל לְךָ אַתָּה
אֶת גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא אוּכַל לִגְאֹל: (ז) וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן
לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל: (ח) וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ: (ט) וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל הָעָם עֵדִים אַתֶּם
הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי: (י) וְגַם אֶת רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן
קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם:

בניגוד למערכה הקודמת אפופת המסתורין, בגורן בלילה, מערכה זו מתרחשת לעיני כל בשער העיר. בעז אכן ממלא את הבטחתו ויוצא להסדיר את עניין הגאולה. הוא ממתין עד שהגואל האלמוני, בעל זכות הקדימה, יגיע ופונה אליו **סורה, שבה פה פלוני אלמוני**. יש מפרשים ששמו לא נזכר משום שלא טרח לסייע בשימור שם המת, האיש של רות. בועז מעמיד **עשרה אנשים מזקני העיר**.

הזקנים לא היו בהכרח קשישים אלא נכבדים, שהצטרפותם לכלל עשרה כמוה כבית דין. הוא פונה אל הגואל האלמוני לעיני כל הנוכחים **נגד היושבים ונגד זקני העם** ואומר: אם תגאל גאל, אך אם לא, הרי שעליך להצהיר זאת ברבים ומאחר שאין גואל נוסף זולתך אני, בעז, אגאל. הגואל האלמוני משיב **אנוכי אגאל**. בעז מבהיר לו את משמעות ההסכמה שלו לגאול, שהרי הכל נעשה במטרה להקים את שם המת על נחלתו, הנצחת שם המת, ולא לאינטרס של הגואל. עובדה זו גורמת לגואל האלמוני לחזור בו והוא מודיע לבעז כי לא יוכל לגאול **פן אשחית את נחלתי**, שמא ייגרם בכך נזק לנחלה שלי ועל כן **גאל לך אתה**.

עתה נותר להסדיר באופן פורמלי את העברת זכות הגאולה מן הגואל האלמוני אל הגואל הידוע בעז. הנוהל היה קדום מאוד, **זאת לפנים בישראל**, בכל ענייני **גאולה**, של קרקע, **ותמורה**, של סחר חליפין, כדי **לקיים** את הדבר **שלף איש נעלו ונתן לרעהו**. שליפת הנעל חותמת את הפעולה מן הבחינה המשפטית. חליצת נעל ידועה גם ממקומות נוספים, כך למשל, כאשר אין הגיס מוכן לשאת את אלמנת אחיו: "וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים, כה' 9). **וזאת התעודה בישראל**, זו העדות או הראיה המקובלת בעם ישראל לכשרות העסקה. מרגע שקבל בעז את זכות הקדימה השמורה לגואל האלמוני הוא מעיד את הזקנים על העובדה **כי קניתי את כל אשר לאלימלך**. קנייה זו, כאמור, איננה למטרות כלכליות ולכן הוא מוסיף ואומר **וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאישה**, וזאת כדי לשמור את שם המת כדי שלא **יכרת**, יישכח, **שם המת מעם אחיו**.

רות המואביה - אֵם בישראל

פרק ד2

(יא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָֹה אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר
בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם: (יב) וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר
יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָֹה לְךָ מִן הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: (יג) וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָֹה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן: (יד) וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָֹה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית
לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: (טו) וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר אֲהֵבַתֶךְ
יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים: (טז) וַתִּקַּח נָעֳמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי לוֹ לְאֹמֶנֶת: (יז) וַתִּקְרֶאנָה לוֹ
הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי יִשַׁי אֲבִי דָוִד: (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פָּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת
חֶצְרוֹן: (יט) וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת עַמִּינָדָב: (כ) וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שַׂלְמָה: (כא)
וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד: (כב) וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

תגובת כל הנוכחים הרבים לנוכח מעמד העברת הזכויות מן הגואל האלמוני לבועז היא ברכה נאה: **יתן ה' את האישה**, את רות המואביה, **כרחל וכלאה. עשה חייל**, הצלח, באזור אפרת **וקרא שם**, היה אב משפחה בעל שם נכבד, בעיר **בית לחם. יהי ביתך**, מן הזיווג שלך עם **הנערה הזאת** רות, **כבית פרץ**, שנולד מן הזיווג שבין יהודה לבין כלתו תמר. פרץ הוא גם אחד האבות הקדמונים של בעז.

ויקח בעז את רות, לקיחה בלשון המקרא היא נישואין. זמן קצר לאחר מכן, בהתערבות ההשגחה העליונה, יולדת רות בן. כזכור, כאשר שבה נעמי ממואב אל העיר, המתה כל העיר 'הזאת נעמי'. עתה מברכות נשות העיר על הנס שעשה לה האל והעמיד לה צאצא אשר ישמֵר את שם משפחתה. המעניין הוא, כי הברכות מופנות אל נעמי ולא אל רות. נשות העיר רואות ברך הנולד כבנה של נעמי, מה שמעמיד את השאלה האם המגילה היא מגילת רות או מגילת נעמי? בברכתן מנחמות הן את נעמי על אבדן בניה בכך שרות **כלתך אשר אהבתך** טובה יותר **משבעה בנים**. נעמי נעשית לו **לאומנת**, רעיון דומה לזה שבמגילה השכנה, מגילת אסתר, "וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ" (ב, 7). **ותקראנה**, שכנות רות, את **שמו: עובד**. המגילה מסיימת את העלילה בעובדה מפתיעה שדווקא השכנות הן שנותנות את השם לבן.

הפסוקים האחרונים שמורים למגילת היוחסין הקושרת למעשה בין יהודה, בנו של יעקב ואביו של פרץ, לבין דוד מלך ישראל. הדבר בא, בין השאר, להעמיד את שלושת גיבורי הסיפור נעמי, רות ובועז כמרכיב היסטורי רם במעלה בשלשלת הדורות בישראל. אף העובדה שרות המואביה נעשתה אם היסטורית, כרחל וכלאה העבריות, הנה בעלת חשיבות מופלגת.

כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר
מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ
כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף
עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ׃

ישעיה, נד׳, 9

תְּפִלָּה לִשְׁלוֹם הָעוֹלָם

יעקב מעוז

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַיְּצוּרִים
עֲשֵׂה לְמַעַן גּוֹיֵי הָאָרֶץ בְּכָל קַצְווֹת תֵּבֵל

הָסֵר מֵעֲלֵיהֶם אֶת אֵימַת הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת
הַשְׁקֵט אֶת הַמַּאֲבָק הַמַּחְרִיף שֶׁבֵּין הַלְאֻמִּים
נְטַע בְּלֵב כָּל בְּנֵי אֱנוֹשׁ אֶת אַהֲבַת הָאָדָם
הַשְׁרֵשׁ בָּהֶם כָּבוֹד לְבֵן הַדָּת וְהָאָרֶץ הָאַחֶרֶת

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן כָּל בְּנֵי הָאָדָם הַנְּתוּנִים לִנְגָעִים רַבִּים

מְנַע בְּטוּבְךָ אֶת כָּל פִּגְעֵי הַטֶּבַע הַמִּתְרַגְּשִׁים עָלֵינוּ
סַלֵּק כָּל נֶגַע וּמַחֲלָה כָּל חֶסְרוֹן וְשִׁבְרוֹן לֵב
אַחֵד אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל לְמִלְחָמָה בְּאוֹיְבֵי הָאָדָם
תֵּן בָּנוּ תְּבוּנָה יְתֵרָה לְהִתְמוֹדֵד עִם מוֹרְאוֹת הַחַיִּים

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן עוֹלָמְךָ הַשָּׁרוּי בְּסַכָּנוֹת רַבּוֹת

הַרְחֵב אֶת דַּעְתֵּנוּ לְהַכִּיר אֶת עוֹלָמֵנוּ הַשַּׁבְרִירִי
קַח מֵעִמָּנוּ מַחְשָׁבוֹת רָעוֹת שֶׁל הֶרֶס וּכְלָיָה
מַלֵּא אֶת יָדֵינוּ בַּיְּכֹלֶת לְשָׁמְרוֹ כְּתִקּוּנוֹ
חַבֵּב עָלֵינוּ אֶת הַחַי וְאֶת הַצּוֹמֵחַ וְאֶת הַדּוֹמֵם

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַנְּפָשׁוֹת
עֲשֵׂה לְמַעַן בָּנֶיךָ הַשּׁוֹחֲרִים אֶת הַנָּאֶה וְהַטּוֹב

הָאֵר אֶת עֵינֵינוּ לְהַכִּיר בְּיָפְיִ הַחַיִּים הַמְּגֻוָּנִים
חַזֵּק אֶת יָדֵינוּ לִיצֹר וּלְחַדֵּשׁ בִּמְלֶאכֶת מַחְשֶׁבֶת
לַמְּדֵנוּ לְהַעֲרִיךְ אֶת עֹשֶׁר הַתַּרְבּוּת הָאֱנוֹשִׁית
הֲבִינֵנוּ אֶת דְּרָכָיו הַנִּסְתָּרוֹת שֶׁל הָאֹשֶׁר

אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַיְּצוּרִים
עֲשֵׂה לְמַעַן הַכֹּל, לְלֹא יוֹצֵא מִן הַכְּלָל.

זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר

(הושע, י׳, 12)

בעריכת המחלקה לזהויות בקהילה, החברה למתנ״סים

סיון תשע״ו, יוני 2016

עיצוב: סטודיו ״אונקה״ | 03-9213476